

19.2.2010

Dnro 3605/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

POTILAAN TAPAAMISTEN RAJOITTAMISESTA PITÄÄ TEHDÄ VALITUSKELPOINEN PÄÄTÖS / ÖVERVAKNING AV PATIENTERS BESÖK BÖR KUNNA ÖVERKLAGAS

KANTELU

Kantelija, asiamiehenään varatuomari A, arvosteli tyttärensä hoitoa K:n ja Vanhan Vaasan sairaaloissa jäljempänä kerrottavalla tavalla.

[...]

4

VANHAN VAASAN SAIRAALAN MENETTELYÄ KOSKEVA RATKAISU

Saadun selvityksen perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että Tyttären ja hänen omaisten sa tapaamisia olisi valvottu aiheettomasti. Nähdäkseni asiasta olisi kuitenkin tullut tehdä mielenterveyslain 22 j §:n 5 momentin mukainen muutoksenhakukelpoinen päätös, jollei valvomista ollut sovittu hänen kanssaan (jälj. kohta 4.2).

Muilta osin en ole havainnut asiassa oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

[...]

4.2

Valvotut tapaamiset

Mielenterveyslain 22 j §:n 1, 2 ja 5 momentissa säädetään seuraavaa:

Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle käyttämällä puhelinta, lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä sekä vastaanottamalla vieraita.

Potilaan yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

Sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tai muun vastaavan lääkärin on tehtävä 2 momentissa tarkoitetusta yhteydenpidon rajoittamisesta kirjallinen päätös. Ennen päätöksen tekemistä on potilaalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Pää-

töksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa se toteutetaan. Rajoitusta koskevan päätöksen tulee olla määräaikainen ja se saa olla voimassa enintään 30 päivää kerrallaan.

Kantelun mukaan sukulaistapaamisissa vartija on koko ajan ollut kuuntelemassa keskustelua. Kantelijat katsovat, että Tytär ei ole saanut tavata läheisiään niin, että tilanne muistuttaisi edes vähän normaalia läheisten vuorovaikutus- ja tapaamistilannetta.

Potilasasiakirjoissa on merkintöjä siitä, että Tyttären ja hänen omaistensa vierailuja on valvottu 22.10.2008 ja 29.10.2008. Jälkimmäisessä tapauksessa tapaajat saivat kuitenkin myös poistua vierailutilasta sairaalan kävelypihalle. Merkintöjen mukaan valvonnasta oli molemmissa tapauksissa päättänyt lääkäri.

Tapaamisten valvomista ei kommentoida sairaalan antamassa selvityksessä. Valviran asiantuntijan mukaan sairaala- ja osastosiirrot ovat aina riskitekijä potilaan voinnin huononemiselle siirtovaiheessa. Muun muassa tähän nähden hän pitää menettelyä asianmukaisena turvallisuusnäkökulmasta eikä hän pidä sitä perusoikeuden loukkauksena. Myös Valvira katsoo lausunnossaan, että valvotut tapaamiset ovat perustuneet hoidollisiin ja turvallisuusnäkökohtiin.

Mielenterveyslain 22 j §:stä käy ilmi, että psykiatrisessa hoidossa olevien potilaiden vierailut tapahtuvat pääsääntöisesti valvomattomina. Mielenterveyslaki poikkeaa siten esimerkiksi vankeuslaista (767/2005), jossa säädetään, että vankien tapaamisia valvotaan pääsääntöisesti.

Olen aikaisemmissa kannanotoissani katsonut, että yhteydenpidon rajoittamisena on pidettävä tilannetta, jossa hoitaja on läsnä potilaan tai mielentilatutkittavan käymän puhelinkeskustelun aikana siten, että hoitaja kuulee keskustelun (esim. Niuvanniemen sairaalaa koskeva kanteluratkaisu 20.12.2007, dnro 3913/4/06, www.oikeusasiamies.fi). Olen perustellut kantaani sillä, että puhelun ja muun luottamuksellisen viestin suoja on turvattu sekä perustuslaissa että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa.

Perustuslain 10 §:ssä säädetään paitsi luottamuksellisen viestin suojasta myös, että jokaisen yksityiselämä on turvattu. Säännös suojaa myös jokaisen perhe-elämää. Mielenterveyslain 22 j §:n valmisteluasiakirjoissa (HE 113/2001) todetaankin seuraavaa (alleviivaus lisätty):

Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön. Lapsen oikeus pitää yhteyttä perheeseensä on lapsen erityinen ihmisoikeus. Tämän vuoksi yhteydenpidon rajoituksista on säädettävä laissa ja rajoituksia on tulkittava ahtaasti. Säännös ei kuitenkaan estäisi sairaanhoidon järjestäjää määräämästä vierailuille ja puhelimen käytölle hoidon tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi laitospohjaisia rajoituksia, kuten säännöllisiä vierailuaikoja [...].

Edellä kerrotun perusteella katson, että potilaan vierailujen valvomista on pidettävä mielenterveyslaissa tarkoitettuna yhteydenpidon rajoittamisena. Pidän kuitenkin asiaa jonkin verran tulkinnanvaraisena. Tämän vuoksi pidän tärkeänä, että asia voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Näin ollen katson, että tapaamisten valvomisesta on tehtävä lain 22 j §:ssä tarkoitettu muutoksenhakukelpoinen päätös.

Oikeusasiamiehen valvontakäytännössä on kuitenkin myös hyväksytty sellainen menettely, että yhteydenpidon rajoittamisesta sovitaan potilaan kanssa, jolloin kyseessä ei ole mielenterveyslaissa tarkoitettu rajoitus.

Yhteenvetona totean, että minulla ei ole aihetta epäillä, että Tyttären ja hänen omaistensa tapaamisia olisi valvottu aiheettomasti. Nähdäkseni asiasta olisi kuitenkin tullut tehdä mielenterveyslain 22 j §:n 5 momentin mukainen muutoksenhakukelpoinen päätös, jollei valvomisesta ollut sovittu hänen kanssaan.

5

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 4.2 esittämäni ohjaavan käsityksen Vanhan Vaasan sairaalan tietoon. Liitän oheen ja huomioon otettavaksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston antaman lausunnon asiantuntijalausuntoineen.

Lähetän Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirille jäljennöksen päätöksestäni siltä osin, kuin päätöksessä on kyse K:n sairaalan menettelystä. Liitän oheen ja huomioon otettavaksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston antaman lausunnon asiantuntijalausuntoineen.

Lähetän päätöksen tiedoksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle.

Lähetän anonymisoidun jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriölle huomioon otettavaksi oikeuspsykiatriasta hoitoa koskevan lainsäädännön valmistelussa.